

Нефедова О.Г.

ЕФЕКТИВНІСТЬ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

На сучасному етапі становлення і розвитку ринкової економіки в Україні особливо важливим постає питання конкурентоспроможності українських підприємств. Справа в тому, що функціонування збиткових підприємств за ринкової економіки не можливо, та й прибуток згідно Господарського Кодексу України є основною метою створення і функціонування підприємств. Конкуренція є основним механізмом, регулюючим діяльність підприємств на ринку. Її роль полягає, по-перше, в тому, щоб забезпечити покупця різноманітною, якісною за прийнятими цінами продукцією, по-друге – виводити з ринку збиткові і неефективно функціонуючі підприємства, вивільняючи місця для кращих. Крім того, конкуренція забезпечує, так-би мовити соціальну функцію – в умовах обмеженості усіх видів ресурсів конкуренція змушує підприємства використовувати їх більш раціонально. Отже, конкурентоспроможним може бути назване підприємство, що ефективніше за інших використовує ринкову ситуацію, що склалася.

Досить цікаво, як поняття ефективності пов'язане із поняттям конкурентоспроможності підприємства. Зокрема Борисов А.Б. наводить таке визначення економічної ефективності: „результат економічної діяльності, економічних програм і заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту до витрат факторів, ресурсів, причетних до отримання цього результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва із залученням ресурсів визначеної вартості” [1, с. 858]. Ось визначення Мочерного С.В. [3,с.103]: „ефективність економічна – досягнення найбільших результатів при найменших витратах живої та уречевленої праці”. Ефективність економічна є конкретною формою прояву закону економії часу... Конкретними показниками ефективності економічної є продуктивність і фондомісткість праці; фондовіддача і фондомісткість продукції, матеріаловіддача і матеріаломісткість продукції, ефективність капітальних вкладень нової техніки, енергомісткість продукції та ін.” Сучасний економічний словник [2, с.460] подає наступне визначення економічної ефективності – „результативність економічної діяльності економічних програм і заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту, результату до витрат факторів, ресурсів, які зумовили отримання цього результату; досягнення найбільшого обсягу виробництва з залученням наявної обмеженої кількості ресурсів або забезпечення заданого випуску за мінімальних витрат”.

Дуже часто поняття ефективність і конкурентоспроможність ставлять поруч, не розрізняючи різниці. На нашу думку цього робити не можна, тому метою статті є визначення співвідношення між зазначеними поняттями.

Для досягнення поставленої мети маємо вирішити наступні задачі:

- 1) навести власне визначення і класифікацію видів конкурентоспроможності;
- 2) сформулювати чинники конкурентоспроможності;
- 3) віднайти різницю між категоріями „економічна ефективність” і „конкурентоспроможність”.

Конкурентоспроможність підприємства – це багатогранна комплексна, порівняльна характеристика підприємства, що визначає його статус з-поміж багатьох однорідних об'єктів і розкривається в можливості використання усіх видів ресурсів ефективнішим ніж конкуренти способом.

Вважаємо, що конкурентоспроможність підприємства можливо класифікувати наступним чином:

1. Згідно стратегічної визначеності:
 - а) *очікувана* – якщо конкурентоспроможність підприємства отримана в рамках існуючої на підприємстві стратегії конкурентоспроможності;
 - б) *„неочікувана”* – конкурентоспроможність, досягнута випадково (через зміну обставин на краще, вилучення основного конкурента тощо).
2. За метою досягнення:
 - а) *конкурентоспроможність-мета* – коли на підприємстві існує розроблена стратегія конкурентоспроможності;
 - б) *конкурентоспроможність-засіб* – коли стратегічною метою підприємства є не конкурентоспроможність, а будь-яка інша, і конкурентоспроможність лише допомагає її дістати.
3. За способом досягнення:
 - а) *внутрішня* – досягнута за допомогою внутрішніх факторів;
 - б) *зовнішня* – вирішальну роль зіграли зовнішні фактори.
4. Теоретично конкурентоспроможність також може бути:
 - а) *постійною* – утримуваною протягом тривалого періоду;
 - б) *тимчасовою* – протягом тривалого часу підприємство то отримувало конкурентоспроможність, то втрачало її.
5. За територіальною приналежністю:
 - а) *місцева (регіональна)*;
 - б) *національна*;
 - в) *світова*.

Як було зазначено вище, конкурентоспроможність є комплексною категорією, що формується під впливом цілої низки факторів. Рівень конкурентоспроможності, як і роботи підприємства в цілому, характеризується впливом двох основних груп елементів – умов внутрішнього і зовнішнього середовища, які діють у взаємозв'язку і взаємозалежності. Основні елементи внутрішнього середовища наведені у табл.1

Таблиця 1. Основні елементи внутрішнього середовища підприємства, які впливають на його конкурентоспроможність.

Елементи	Характеристика
Виробничі можливості	Кристалізуються у виробничому потенціалі (основні фонди, сировина, технологія виробництва, кадровий потенціал тощо); характеризуються сучасністю, можливістю до сприйняття змін;
Система обліку на підприємстві	Облікова політика на підприємстві; облік запасів, сировини, матеріалів, напівфабрикатів, незавершеного виробництва, готової продукції тощо.
Маркетингові дослідження	Потреби та можливості споживачів, рівень задоволення споживчих потреб; ємність ринку; вільні ніші.
Система постачання на підприємстві	Терміновість і надійність поставок; можливість швидкої переорієнтації на інші види сировини.
Логістика і збут	Наявність власних каналів розподілу, мережі фірмових магазинів, рівень збутових витрат.
Фінансові можливості	Вільні ресурси підприємства і співвідношення між власними і запозиченими коштами; доступ до значних за розміром фінансових ресурсів.
Інформаційні ресурси	Наявність баз даних; можливість їх постійного оновлення.
Місце знаходження	Наявність розвинутої інфраструктури; можливість стратегічного оновлення підприємства; відстань до постачальників і споживачів.
Організаційна структура підприємства	Здатність швидкої передачі управлінського рішення до виконавця і можливості контролю за виконавцем.

Дослідження зазначених елементів внутрішнього середовища дає змогу оцінити можливості підприємства швидко реагувати на дії конкурентів, залучаючи наявні резерви і використовуючи зовнішні можливості.

Якщо елементи внутрішнього середовища впливають на конкурентоспроможність безпосередньо, та вплив умов зовнішнього середовища не завжди є помітним відразу. Вивчення зовнішнього середовища дає фірмі можливість терміново реагувати на загрози, що з'являються на ринку, і розробляти заходи, здатні не лише врахувати ці загрози, а й уникнути їх, отримавши з цієї ситуації нові вигідні можливості. Елементи зовнішнього середовища наведені у таблиці 2.

Таблиця 2. Елементи зовнішнього середовища підприємства, здатні впливати на його конкурентоспроможність

Елементи	Характеристика
1. Державна політика 1.1. зовнішня 1.2. внутрішня	Ступінь участі країни у світових інтеграційних процесах; напрямки зовнішньої політики, стан і напрямки реформ; пріоритети розвитку країни; стабільність обраного курсу
2. Соціальні умови	Структура робочої сили; рівень підготовки фахівців; співвідношення між категоріями працівників; ціна робочої сили; рівень зайнятості; культурний рівень розвитку суспільства
3. Економічні умови	Середній рівень зарплатні в галузі, економіці в цілому; податки і пільги; інвестиційний потенціал країни; рівень розвитку окремих галузей; доля наукоємної продукції в експорті країни
4. Природно-ресурсний потенціал	Рівень забезпечення економіки власними природними ресурсами; рівень від'ємного екологічного навантаження; стан водних ресурсів.
5. Правове середовище	Гармонійність законодавчої бази, спрямування на розвиток; дієвість нормативних актів.
6. Монополізація економіки	Загальний рівень концентрації продавців; антитрестове регулювання; вертикальна інтеграція.
7. Товарні ринки	Структура галузевих ринків; ємність товарних ринків; вибагливість покупців; стандартизація товарів; стійкість позицій лідерів.
8. Ринкова інфраструктура	Технічний рівень інформаційних комунікацій; розгалуженість і насиченість транспорту; стан банківського і страхового обслуговування; рівень розвитку посередницьких організацій.

Наявний рівень конкурентоспроможності, що склався під впливом цих двох груп чинників не є вічним тому що, по-перше, ці чинники у перспективі мають тенденцію до змін, по-друге, конкурентоспроможність є категорією порівняльною і за зміни ринкових умов або позицій конкурентів її рівень також зазнає змін. Крім того, конкурентоспроможність є результатом отримання конкурентних переваг, які у свою чергу не є вічними, а отже і конкурентоспроможність утримувати вічно неможливо. Фактор часу відбиває плинність конкурентоспроможності. Це можливо проілюструвати наступним чином:

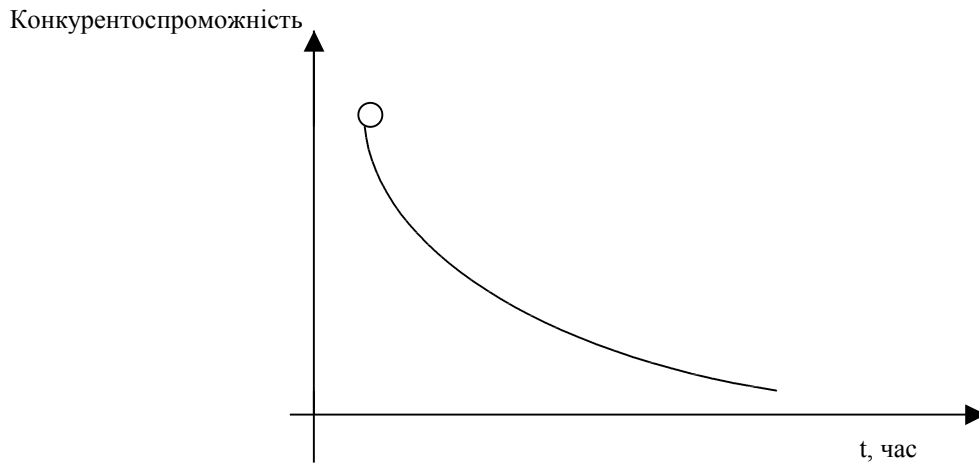

Рис. 1 Залежність конкурентоспроможності від часої детермінанти

У світлі наведеної залежності конкурентоспроможності від часу показник оцінки конкурентоспроможності має виглядати так:

$$KC = \frac{dF}{dt}$$

де t – час,

F – сукупність кількісних і якісних складових у часі.

Тобто, якщо $t \rightarrow \infty$, то $KC \rightarrow 0$. Або – коли конкурентоспроможність приймається як константа, утримання її у часі є неможливим. З огляду на це, треба розуміти поняття конкурентоспроможності як сукупність складових, динамічно змінюваних у часі. Це означає, що наявний рівень конкурентоспроможності потребує постійного вдосконалення конкурентних переваг, що його спричинили і пошук нових з метою підвищення цього рівня. Саме цьому важливо постійно відслідковувати стан конкурентоспроможності власного підприємства. Це можливо лише за умов розроблення на підприємстві стратегії конкурентоспроможності, направленої на досягнення високого її рівня.

Таким чином, як зазначалося вище, що згадані автори в цілому заводять визначення економічної ефективності до отримання якнайбільшого результату за найменших витрат. При цьому, на нашу думку, важливо зазначити, що економічна ефективність більшою мірою відображає ефективність виробництва на підприємстві, а конкурентоспроможність у більш широкій площині охоплює всі соціально-економічні аспекти діяльності підприємства стосовно виробництва, розробки і просування (реалізації) продукції на ринку. Таким чином поняття ефективності і конкурентоспроможності регулюють дещо інші об'єкти і не можуть бути урівняні між собою. Це можна продемонструвати за допомогою схеми (рис. 2).

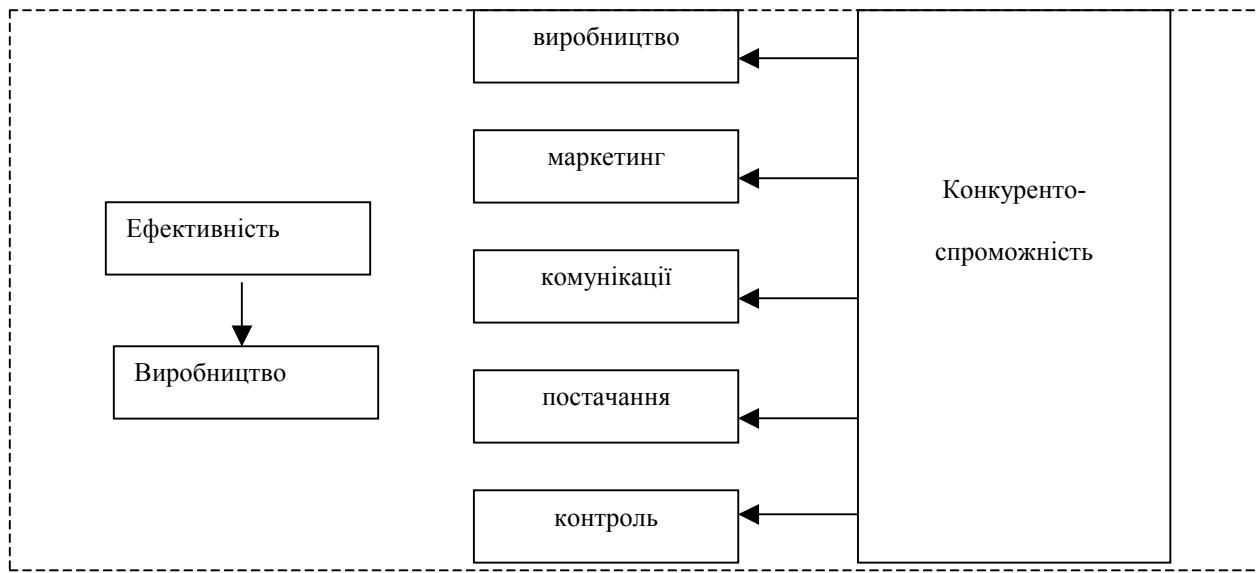

Рис. 2 Співвідношення між поняттями “ефективність” і “конкурентоспроможність”

Висновки:

1. Таким чином конкурентоспроможність – це сукупність багатьох складових, що формується під впливом двох груп чинників: зовнішніх і внутрішніх.
2. Крім того, що конкурентоспроможність складна, порівняльна категорія, вона характеризується часовим

аспектом.

3. В статті надане авторське бачення різниці між поняттями "ефективність" і "конкурентоспроможність".

Джерела та література

1. Борисов А.Б. Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2000. – 895 с.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь – 3-е изд. Доп. – М.: ИНФА-М, 2000. – 480 с.
3. Економічний словник-довідник: За ред. док. екон. наук, проф. С.В. Мочерного. Худож. оформ. В.Н. Штогрини. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.

Половинкина А.И.

ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Постановка задания. В современных условиях хозяйствования необходимы построение и использование механизма управления предприятием, основанного на комплексном воздействии на материальные, финансовые и информационные потоки с целью их гармонизации. Комбинированный подход к управлению взаимосвязанным движением потоков обеспечивает адаптацию предприятия к динамичной внешней среде и одновременно принятие предупреждающих мер, эффективных в долгосрочной перспективе, что соответствует требованиям рыночной экономики.

Управление предприятием осуществляется с помощью хозяйственного механизма, позволяющего менеджеру воздействовать на объект с целью изменения условий его функционирования путем изменения состава или взаимодействия элементов производительных сил.

В настоящее время нет установившегося значения термина «хозяйственный механизм управления». Так, у Кашина В.Н. и Ионова В.Я. в качестве механизма управления принят в основном процесс производства товаров и услуг [1], у Буркова В.Н. и Ирикова В.А. [2] – процесс принятия решения. Механизм управления на микроуровне формируется под влиянием закономерностей производственного процесса и его связей с рыночной средой. На наш взгляд, сам процесс формирования механизма должен осуществляться на системных принципах оптимизации управленческих решений. При этом, такие категории, как «механизм управления» и «организация управления» не противопоставляются, а рассматриваются как комплексные категории управления, включающие ряд составляющих категорий и образующие в совокупности подсистему управления предприятия.

При разнообразии категорий хозяйственного механизма недостаточно внимание уделяется раскрытию принципов, определяющих действие хозяйственного механизма. В принципах управления обобщены как законы, закономерности, так и опыт управления. Они определяют способ осуществления деятельности, выступают правилами, нормами управленческой деятельности.

Целью данной статьи является систематизация, определение принципов управления предприятием, возникающих на основе общих законов, отражающих отношения, в соответствии с которыми должна создаваться, функционировать и развиваться система управления.

Под хозяйственным механизмом управления следует рассматривать целостную систему, состоящую из взаимосвязанных подсистем, критерии управления и оценки персонала; элементы объекта управления, на которые осуществляются воздействия (факторы управления); ресурсы и стимулы, с помощью которых осуществляется воздействие; методы оценки и принятия управленческих решений с целью достижения конкретной цели.

Механизм хозяйственного управления работает циклически, так как цикличны технология процесса производства и воспроизводство его факторов. Процесс управления предусматривает ряд функций:

- прогнозирование и планирование - выработка целей и постановка задач функционирования (тактика) и развития (стратегия) определения путей и средств реализации планов;
- организация и координация – создание, упорядочение и согласование факторов и процессов выполнения планов;
- стимулирование и активизация – создание мотивов и побуждений людей к согласованным и эффективным действиям;
- мониторинг – систематическое наблюдение за результатами деятельности, их анализ и корректировка планов, путей и средств их реализации.

Игнорирование принципов управления может создать ситуацию, которая в конечном результате приведет к ошибкам в управленческой деятельности. Именно поэтому, знание и использование принципов в практической деятельности является условием эффективного управления [3].

Целесообразно выделить следующие принципы, предъявляемые к хозяйственному механизму предприятия:

Направленность на конкретную проблему (ситуацию) по принципу взаимосвязи между целью и средствами ее достижения с максимально возможной эффективностью. Основой любого решения является проблемная ситуация, которая требует своего разрешения. Задача управления в производственном процессе состоит в наблюдении за состоянием тех или иных факторов управления и организации; воздействия на эти факторы в интересах поддержания заданного состояния и (или) перевода в новое, более желательное состояние. Сигналом для организации воздействия служит повышение затрат и ухудшение результатов производства. По этим сигналам (значениям критериев управления) изучаются причины ухудшения хода производственного процесса и выявляются факторы, на которые следует воздействовать. В других случаях воздействие на факторы управления осуществляется в интересах достижения вновь поставленных